

ชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: สานต่อที่พ่อสอน*

THE MORAL COMMUNITY ADOPTS THE PHILOSOPHY OF SUFFICIENCY ECONOMY: CONTINUING WHAT FATHER TAUGHT

พระปลัดวรกิจ วรกิจใจ (กาญจนครุฑ)

Phapalat Vorakit Vorakitjoe (Kanjankrut)

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

Corresponding author E-mail: wowowo2523@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชุมชนคุณธรรมที่น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชุมชนเพื่อให้เกิดชุมชนคุณธรรม ชุมชนคุณธรรมวัดประดู่ คือ ชุมชนคุณธรรมที่มีความสุขความดีงาม มีสภาพแวดล้อมที่ดีและมีความพร้อมในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี เพื่อแบ่งปันความสุขสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยี่ยมเยือนดุจญาติมิตร เกิดจากผู้นำบวร เป็นแกนนำในการพัฒนาจิตอาสาเป็นพลังสนับสนุนและการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน โดยยึดหลักคุณธรรมร่วมชุมชนท้องถิ่น ในหลักคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ผ่านกิจกรรมกลุ่มและวิถีการดำเนินชีวิตของชาวชุมชนวัดสุนทรนิवास ซึ่งกิจกรรม นั้นจะสะท้อนถึงการส่งเสริมคุณธรรม 5 ประการ ภายใต้นโยบายปฏิรูปด้านคุณธรรม ประกอบด้วย 1) พอเพียง พอประมาณ ในอาชีพ พัฒนาต่อยอดด้วยการยกระดับสินค้า ใช้ความรู้ในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ มีความพอประมาณพอดี ไม่เบียดเบียนตนเองสังคมและสิ่งแวดล้อม สร้างภูมิคุ้มกันที่ดี รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง 2) วินัย ยึดมั่นและรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ทั้งวินัยต่อตนเอง วินัยต่อองค์กร สังคม และเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง 3) สุจริต มีความซื่อตรง ซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่น ยืนหลักในการรักษาความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมทั้งปวง 4) จิตอาสา เป็นผู้ที่ใส่ใจต่อสังคมสาธารณะ และอาสาลงมือทำอย่างใดอย่างหนึ่งอันมีใช้หน้าที่ของตนเอง ด้วยความรัก ความสามัคคี เพื่อประโยชน์ ของสังคมประเทศชาติ โดยมีได้หวังผลตอบแทน ทำจนเป็นนิสัย 5) กตัญญูรู้คุณ แสดงออกถึงการรู้คุณค่าของบรรพชน บุพการี ประเทศชาติบ้านเมือง และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างให้เกิดเป็นต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันในทุกเพศ วัย ศาสนา อาชีพ และสภาพแวดล้อมที่ดีงาม

คำสำคัญ: ชุมชนคุณธรรม, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, สานต่อที่พ่อสอน

Abstract

This academic article aims to study the virtuous community that applies the sufficiency economy philosophy to the community to create a virtuous community. The virtuous community of Wat Pradu is a virtuous community that is happy and good, has a good environment, and is ready to be a good host to share happiness and impress tourists and visitors like relatives. It is caused by the leaders of the Buddhist order as the core of development, with volunteers as the support

* Received September 3, 2024; Revised September 18, 2024; Accepted September 24, 2024

and participation of everyone in the community, adhering to the principles of local community morality, with morality as the foundation, through group activities and the way of life of the people of Wat Sunthon Niwat community. These activities reflect the promotion of 5 virtues under the policy of moral reform, consisting of 1) Sufficiency, moderation in career, developing further by upgrading products, using knowledge in making decisions carefully, having moderation, not harming oneself, society, and the environment, creating good immunity, and being aware of changes. 2) Discipline, adhering to and taking responsibility for one's duties, both self-discipline, organizational discipline, society, and respecting the laws of the country. 3) Honesty, having integrity, honesty, and integrity, adhering to the principles of maintaining the truth, correctness, and fairness in all aspects. 4) Volunteerism, being someone who cares about the public society. and volunteering to do something that is not one's own duty with love and unity for the benefit of society and the country, without expecting anything in return, doing it until it becomes a habit. 5) Gratitude: expressing an appreciation for one's ancestors, parents, country, natural resources and the environment, creating it for living together in all genders, ages, religions, occupations and good environments.

Keywords: Moral Community, Sufficiency Economy Philosophy, Continuing Father's Teachings

บทนำ

ปัจจุบันชุมชนท้องถิ่น นับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ เพราะเป็นฐานรากที่สำคัญที่มีระบบการจัดการตนเองรองรับในระดับสูง ซึ่งเมื่อชุมชนท้องถิ่นหลายแห่ง เข้าใจในบทบาทหน้าที่ตนเองได้ดีแล้ว ก็จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์ได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในพื้นที่นั้น ส่วนที่สำคัญของการพัฒนา ประกอบด้วย ความดีงาม ความสามารถ และความสุข สามสิ่งนี้ ต้องมีการพัฒนาไปด้วยกันอย่างสมดุล โดยมีสภาผู้นำชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนา ซึ่งฐานสำคัญที่จะทำให้เกิดความสามารถและความสันติสุขที่ยั่งยืนได้นั้น ต้องอาศัยการพัฒนาคน ให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีพฤติกรรมที่สะท้อนการมีคุณธรรม ความดี ยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนา หรือหลักการอยู่ร่วมกันทางสังคม ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และสืบสาน รักษา ต่อยอดวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมนั้น ๆ เมื่อมีคนส่วนใหญ่ใส่ใจส่วนรวมมากขึ้น ก็ย่อมจะเป็นโอกาสในการพัฒนามากขึ้น จนหลาย ๆ แห่งที่มีปัจจัยเหล่านี้ สามารถพัฒนาตนเอง จนกลายเป็นต้นแบบด้านต่าง ๆ รวมถึงด้านความดีงามหรือคุณธรรม ความดี (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, 2556) ดังเช่น ชุมชนคุณธรรม วัดสุนทรนิवास ตำบลวัดประดู่ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบโดดเด่น ประจำปี พ.ศ. 2566 ผ่านเกณฑ์การประเมินชุมชนคุณธรรมต้นแบบโดดเด่น ภายใต้กิจกรรม การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม ด้วยพลัง บวรในมิติศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2566)

เศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับประเทศ โดยเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตแบบพออยู่พอกินและสามารถพึ่งพาตนเองได้ เศรษฐกิจพอเพียงจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ อันจะนำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น และชุมชนจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม ดังนี้ 1) ผู้คนในชุมชนดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข เพราะทุกคนพออยู่พอกิน ตามสมควรแก่อัตภาพ ไม่อดอยาก ไม่เบียดเบียนผู้อื่น สามารถช่วยเหลือตนเองและยังช่วยเหลือผู้อื่นได้อีกด้วย 2) สมาชิกในชุมชนเกิดความสมัคสมานสามัคคี ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน 3) เศรษฐกิจ

ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เพราะประชาชนมีการประกอบอาชีพ มีรายได้ช่วยลดการพึ่งพาเศรษฐกิจจากภายนอก 4) ก่อให้เกิดความสมดุลในทุก ๆ ด้าน ทั้งในการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชน การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ความเจริญก้าวหน้าของสังคม และการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน โดยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีเป้าหมายหลัก ดังนี้ 1) การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง และทำสิ่งต่าง ๆ ตามความสามารถของตนเอง รู้จักพัฒนาตนเองด้วยการทำจิตใจให้ผ่องใส พัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองด้วยการเข้ารับการศึกษอบรม ใฝ่หาความรู้ 2) สามารถพึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกัน ในการดำเนินชีวิตประจำวันเมื่อต้องประสบกับปัญหา ก็ให้ใช้สติปัญญาไตร่ตรองหาสาเหตุและแก้ไขปัญหบนพื้นฐานของเหตุและผลด้วยตนเองก่อนที่จะพึ่งพาคนอื่น และเมื่อต้องพึ่งพาผู้อื่น ก็ให้เป็นคนที่มีเหตุผล รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีการปรึกษาหารือช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยจะต้องยึดหลักการพึ่งตนเองในครอบครัวก่อน สมาชิกจะต้องรู้รับ-รายจ่ายของครอบครัว สามารถบริหารการเงินในครอบครัวได้ หลีกเลี่ยงการเป็นหนี้และใช้ศักยภาพของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุด 3) ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง รู้จักยับยั้งใจตนเอง ลดความต้องการของตนเองลงโดยคำนึงถึงความมั่งคั่งของตนเอง เช่น คำนึงถึงราบริบหรือรายได้ของตนเองก่อนที่จะตัดสินใจซื้อสิ่งของ ยึดทางสายกลางในการดำเนินชีวิตให้ตนเองอยู่อย่างสมดุลเพื่อการมีความสุขอย่างแท้จริง ไม่รู้สึกขาดแคลนและต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น ในสังคมชนบท ซึ่งมีที่ดินที่สามารถทำการเพาะปลูกได้ ก็ทำเกษตรแบบพออยู่พอกิน ปลูกผักไว้กินเองก่อน ถ้าหากเหลือก็นำไปขาย แจกจ่ายเพื่อนบ้าน ทำให้เราสามารถลดค่าใช้จ่ายลงได้ และสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้อีกด้วย (ยุงจิรายุ อุปเสน, 2557)

“คำพอสอน” “เศรษฐกิจพอเพียงนี้ให้ปฏิบัติเพียงครั้งเดียว คือ ไม่ต้องทั้งหมด หรือแม้จะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ หมายความว่า ถ้าทำได้เศษหนึ่งส่วนสี่ของประเทศก็จะพอ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง และทำได้เพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอนั้น ไม่ได้แปลว่าเศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่แต่เศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำ”

“เมืองไทยรอดเพราะโครงสร้างของประเทศ หรือนิสัยของประชากรชาวไทย ประชากรนี้ หมายถึง ประชาชนที่อยู่ในกรุง ประชาชนที่อยู่ในชนบท ประชาชนที่อยู่ชายทะเล ประชาชนที่อยู่บนเขา ยังดีคนยังมีจิตใจที่กล้าคิดกล้าทำ ถ้าทำตามคุณสมบัติของคน คือ คุณธรรมของคนหรือความดีของคน เมืองไทยสบาย ไม่ต้องให้ต่างประเทศมาชุด แม้จะมีต่างประเทศมาชุด เขาก็ชุดให้เรา เขาก็แบ่งให้เราด้วย เราก็แบ่งให้เขา นี่ก็เลยกลายเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบเศษหนึ่งส่วนสี่ หรือมากกว่าเศษหนึ่งส่วนสี่ ด้วยความพอเพียงที่แปลว่า พอประมาณ และมีเหตุผล อันนี้ก็กลับมาถึงที่เศรษฐกิจพอเพียง ก็เลยนึกว่าเป็นสิ่งที่น่าจะไปคิด”

จึงกล่าวได้ว่า เป้าหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็เพื่อให้คนไทยอยู่ในสังคมไทยได้อย่างมีความสุขทุกระดับ ดังนี้ ระดับครอบครัว สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดี พึ่งพาตนเองได้ มีความสุขทั้งทางกายและใจ ดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่เป็นหนี้ที่ไม่สามารถชำระคืนได้ มีเงินเหลือเป็นเงินออมสำหรับครอบครัว ระดับชุมชน รวมกลุ่มในการสร้างงานสร้างอาชีพเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน รวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม สามารถนำทรัพยากรซึ่งเป็นทุนของชุมชนมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่พอเพียงของชุมชนโดยรวม ระดับสังคม สังคมเข้มแข็ง มีการสร้างงานสร้างอาชีพที่มั่นคง สมาชิกในสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดี มีการแลกเปลี่ยนความรู้ เข้ารับการศึกษอบรม ร่วมกันสืบทอดภูมิปัญญาและร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายทั้งในและนอกสังคม

หลักสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

หลักสำคัญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สืบเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) เป็นแผนที่ได้อัญเชิญแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วนั้น ซึ่งในปัจจุบันเป็นยุคของการประยุกต์ใช้ ไม่ใช่เป็นยุคตีในการเผยแพร่ การดำเนินชีวิตตาม

แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดผลสำเร็จได้ จะต้องอาศัยหลักการสำคัญ 3 ประการ ในการประเมินความเป็นไปได้ต่าง ๆ และการตัดสินใจ ได้แก่ การเลือกทางสายกลางด้วยความไม่ประมาทและหลีกเลี่ยงการกระทำที่สุดโต่ง ความมีเหตุผลและรอบคอบเกี่ยวกับสิ่งที่ทำ ตลอดจนผลที่จะตามมาอย่างถ่องแท้ และการตระหนักถึงความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องและความจำเป็นที่ต้องหามาตรการป้องกันนอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ ได้แก่ ความรู้อยู่ตลอดเวลาความซื่อสัตย์สุจริตและความอดทน

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ คุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบลักษณะ เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤตเพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. ค่ายาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความเพียงพอนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ดังนี้

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรมมีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตไม่โลภและไม่ตระหนี่

5. แนวทางการปฏิบัติผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การรวมเอาอุดมการณ์บางอย่างโลกทัศน์บางอย่างความสัมพันธบางอย่างและค่านิยมบางอย่างอยู่ในนั้นด้วยจึงจะนับได้ว่าเป็นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่แท้จริง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2560)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทั้งหลักคิด และหลักปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานให้ปวงชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าน้อมนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของแต่ละครอบครัวหรือกลุ่มองค์กร ให้สามารถดำรงอยู่และก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล ตลอดจนพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์นอกจากนั้นยังได้เสนอเพิ่มเติมไว้ว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางสายกลางไม่สุดโต่งข้างใดข้างหนึ่ง การตัดสินใจหรือปฏิบัติการกิจใด ๆ ต้องอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงความถูกต้องอย่างเป็นเหตุเป็นผลและไม่ประมาทเป็นหลักการที่มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในปัจจุบันกับการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ (ปริญานุษ พิบูลสรารุ, 2556)

เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวกระแสพระราชดำรัส ไม่ได้พูดเลยว่าต้องหยุดเราไม่ต้องขยายงานจริง ๆ ที่ท่านได้ตรัสไว้ 3 ระดับ คือ

1. ทำชีวิตตนเองให้พอเพียง ซึ่งก็ทรงตรัสถึงเกษตรกร ชาวไร่ ชาวนา คนที่เลยเข้าใจว่าเป็นเรื่องเกษตรกร ทำให้ชีวิตเราอยู่ได้ พอมี พอกิน พอเหลือ ที่ผลิตขาย ก็มองในระดับนั้นก็ขายภายในชุมชน
2. การอยู่ในชุมชน ก็ทำมาค้าขายแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชน แล้วเมื่อมันเจริญก็มาขยายตัวระดับประเทศ
3. เมื่อเป็นระดับประเทศก็ต่อไประดับระหว่างประเทศต่อไปด้วยเพราะฉะนั้น เมื่อมันมีผลดี มีการค้าขายก็มีธุรกิจ มันก็ไม่ได้เกี่ยวแต่เรื่องเฉพาะเกษตร มันมีเรื่องธุรกิจ มีเรื่องบริการ คือเป็นอยู่แล้ว แต่ว่าอยากให้เราเริ่มจากตัวเองก่อน คือ จากภายในออกไปตั้งนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงไม่ได้ขัดกับระบบเศรษฐกิจกระแสหลักแต่จะช่วยเสริมสถานะภาพเศรษฐกิจดีขึ้น (อาชว์ เตาลานนท์, 2550)

แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ แนวทางการดำรงอยู่ทางในการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวหน้าต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีหลักการ คือ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน และมีเป้าประสงค์ให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี มีเงื่อนไขพื้นฐานอยู่ 3 ประการ คือ 1) ต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม 2) ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติและความรอบคอบ 3) ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน (เกษม วัฒนชัย, 2559)

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักการปฏิบัติและการดำเนินชีวิตอันพึงประสงค์ของประชาชนทุกระดับตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ประกอบด้วย 1) ความพอประมาณ คือ ปฏิบัติตนให้มีความพอประมาณ รู้จักการประมาณตน รู้จักศักยภาพของตนที่มีอยู่ 2) ความมีเหตุผล คือ ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล ปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ บนพื้นฐานของความมีสติปัญญาดีทางสายกลางในการปฏิบัติ และ 3) การมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี คือ มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ได้แก่ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง (สานต่อที่พ่อสอน)

ชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนคุณธรรม ประจำปี 2565 คือ ชุมชนคุณธรรมวัดเขาสวรรณประดิษฐ์ อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขับเคลื่อนด้วยพลังบวร

ภายใต้แนวทางชุมชนวัดลวดี ชุมชนคุณธรรม วัดเขาสวรรณประดิษฐ์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่สำคัญ รวมไปถึงการได้แสดงศักยภาพชุมชนและเยาวชนในพื้นที่ อีกทั้งเป็นการแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชุมชนลวดีอำเภอดอนสัก ที่บ่งบอกถึงเรื่องราวจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งเพื่อให้เป็นช่องทางในการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวระหว่างรอเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัด สุราษฎร์ธานีอีกด้วย (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2566) ซึ่งเป็นนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้และได้ผลเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนหรือกล่าวได้ว่าสานต่อที่พ่อสอน

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนมี 4 ประการ ได้แก่

1. มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมหรือชุมชน
2. ชี้แนะแนวทางการปฏิบัติตน การดำรงชีวิตและการปฏิบัติงานของประชาชนและชุมชนในทิศทางที่ควรจะเป็นเพื่อให้ประชาชนและชุมชนมีความสุขพ้นจากปัญหาและวิกฤตอย่างมั่นคงและยั่งยืน
3. เป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นระบบ มีขั้นตอนและไม่ได้เจาะจงในกลุ่มเกษตรกรหรือเฉพาะด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงประชาชนและชุมชนทุกชุมชนทั้งในภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

4. นำไปประยุกต์ใช้ได้ทุกชุมชนตลอดเวลา การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ แนวทางปฏิบัติ 7 ขั้น สู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง หลัก 7 ข้อของการประพฤติปฏิบัติตามแนวพระบรมราโชวาทเรื่องคุณธรรม 4 ประการ เพื่อนำไปสู่วิถีแห่งปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนี้ มีแนวทางในการดำเนินการแต่ละขั้นตอน คือ 1) จับประเด็นปัญหา การจับประเด็นปัญหาให้ถูกต้อง เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการแก้ปัญหาชีวิตของผู้คนแต่ละคน 2) การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา เมื่อจับประเด็นปัญหาของชีวิตที่พึงแก้ไขได้แล้วจะต้องวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาให้ถูกต้องต่อไป จากมิติของเหตุปัจจัยภายในเกี่ยวกับพฤติกรรมทางกาย วาจา ใจของเราเองเพื่อจะได้มองเห็นช่องทางการแก้ไขปัญหานั้นจากกรอบของเหตุปัจจัยภายในที่เราสามารถควบคุมกำหนดและเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ ไม่ใช่มองปัญหาจากกรอบของเหตุปัจจัยภายนอกที่เราควบคุมกำหนดอะไรไม่ได้มากนักแล้วเกิดความท้อแท้สิ้นหวังกับการแก้ปัญหาในชีวิต 3) กำหนดขอบเขตเป้าหมายในการแก้ปัญหา ต้องกำหนดขอบเขตทิศทางการแก้ปัญหาให้อยู่ในกรอบของสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรมด้วย เพื่อให้เป็นไปในทิศทางที่เกิดประโยชน์ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอย่างยั่งยืน หรือเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น (Win Win Situation) การแก้ปัญหาในทิศทางที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม จึงเป็นแนวทางแก้ไขปัญหามีความยั่งยืน และจะเสริมสร้างให้เกิดระบบภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบอันเกิดจากความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4) เขียนคำปณิธานหรือทำแผนปฏิบัติเมื่อสามารถกำหนดขอบเขตเป้าหมายในการแก้ปัญหาย่างกว้าง ๆ ได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปก็เลือกประเด็นของสิ่งที่ตั้งใจจะประพฤติปฏิบัติหรือทำแผนปฏิบัติเพื่อนำไปสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

5. ดำรงความมุ่งมั่นต้องพยายามดำรงความมุ่งมั่นที่จะประพฤติปฏิบัติให้ได้ตามปณิธานหรือแผนนั้น ๆ การปฏิบัติในขั้นตอนนี้ จะเป็นไปตามพระบรมราโชวาทเรื่องคุณธรรม 4 ประการข้อที่สอง คือ การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจความดีนั้น

6. ใช้ความอดทน อดกลั้น และอดออม การใช้กำลังของจิตใจโดยอาศัยความอด ความอดทน อดกลั้นเข้าสู่กับปัญหาควบคู่กับการใช้กำลังของปัญญาพิจารณาให้เห็นคุณค่าของสิ่งที่กำลังประพฤติปฏิบัตินั้น ๆ จนสามารถเอาชนะอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ ที่เผชิญได้เป็นผลสำเร็จก็คือ ขั้นตอนการปฏิบัติสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียงตามพระบรมราโชวาทคุณธรรม 4 ประการในข้อที่สาม ได้แก่ “การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต ไม่ว่าด้วยเหตุประการใด”

7. ละวางความชั่วความทุจริตถ้าสามารถประพฤติปฏิบัติมาได้ถึงขั้นสุดท้ายจนบรรลุเป้าหมายตามปณิธานที่กำหนดไว้ในแต่ละเรื่อง ความชั่วความทุจริตหรือสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์และไม่เป็นธรรม ก็จะถูกสํารอกกำจัดให้หมดไปเป็นลำดับ (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2550)

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้อธิบายว่าเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับสังคมทุกระดับ สำหรับเศรษฐกิจพอเพียง ระดับบุคคลและครอบครัว คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสวัตถุนิยม มีอิสรภาพเสรีภาพไม่มี พ้นจากการอยู่กับสิ่งใด สามารถให้ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับบุคคลทั่วไปโดย ใช้หลักพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ

1. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเองมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม ซื่อสัตย์สุจริตเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ดังกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับการพัฒนาคน

2. ด้านสังคม ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรงเป็นอิสระ

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้ใช้และจัดการอย่างฉลาดพร้อมทั้งการเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดหลักการของความยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุด

4. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง รวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี ต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน เลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการของสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ สังคมไทย และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

5. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้และไม่มีการมุ่งที่การลดรายจ่ายในเวลาเช่นนี้ จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่พอกินพอใช้ และสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2554)

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารชุมชนโดยพื้นฐาน คือ การพึ่งตนเองเป็นหลัก หมายถึง การทำอะไรอย่างเป็นขั้นเป็นตอนรอบคอบระมัดระวังพิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะพอควร ความสมเหตุสมผล และการพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความสมดุลในแต่ละส่วนแต่ละระดับครอบคลุมทั้งด้านจิตใจ สังคม เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและรวมถึงเศรษฐกิจ สามารถประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารชุมชนต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ใช้ชีวิตอย่างพอควรคิดและวางแผนอย่างรอบคอบมีภูมิคุ้มกัน ไม่เสี่ยงเกินไปการเพื่อทางเลือกสำรอง

2. ด้านจิตใจ การมีจิตใจที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดีเอื้ออาทรประณีประนอมนึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก

3. ด้านสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักสามัคคีสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน

4. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดรอบคอบเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด พึ่งพาทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด

5. ด้านเทคโนโลยีรู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม (ภูมิสังคม) พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านเองก่อนก่อให้เกิดประโยชน์กับคนหมู่มาก (ปริญญ์ พิบูลสุวรร, 2556)

แนวทางในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถ “พึ่งตนเอง” ได้อย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) ในระดับครัวเรือน การส่งเสริมให้ครัวเรือนดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ โดยมีกิจกรรมในครัวเรือน ได้แก่ ปลูกข้าวให้พอเพียงต่อการบริโภคในครัวเรือน ปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ ทำการเกษตร โดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ปุ๋ยชีวภาพที่ผลิตเอง มีกิจกรรม ลด ละ เลิก อบายมุข 2) ระดับ

กลุ่มหรือเครือข่ายเศรษฐกิจ กิจกรรมที่ควรทำ ได้แก่ การผลิตสินค้าหรือมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของกลุ่มการจัดสวัสดิการให้สมาชิกภายในชุมชน การพัฒนาหรือถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ระดับหมู่บ้าน ชุมชน ควรมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพึ่งตนเอง ได้แก่ มีแผนชุมชนพึ่งตนเอง มีกิจกรรมการสะสมทุนเพื่อการประกอบอาชีพ เช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีกิจกรรมเพื่อสวัสดิการชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชน มีการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง เช่น การพัฒนากลุ่มอาชีพ มีกิจกรรมเพื่อการดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชน ป่าชุมชน การอนุรักษ์ลำคลอง มีกิจกรรมป้องกันยาเสพติด เช่น การแข่งขันกีฬาต่อต้านยาเสพติด มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย เช่น ป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียง (กรมการพัฒนาชุมชน, 2565) แนวทางการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการชุมชนด้านต่าง ๆ จำแนกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ ไม่ใช้จ่ายเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาดคิดและวางแผนอย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันไม่เสี่ยงเกินไป
2. ด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว
3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันรู้จักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน รักษาเอกลักษณ์ ภาษา ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย
4. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและคงอยู่ชั่วลูกหลาน
5. ด้านเทคโนโลยีรู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

การจัดการชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในการนำไปประยุกต์ใช้อย่างน้อยมีความพอเพียง 7 ประการ

1. พอเพียงสำหรับชุมชน
2. จิตใจพอเพียง
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง
5. ปัญญาพอเพียง
6. อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมพอเพียง
7. มีความมั่นคงพอเพียง (ประเวศ วะสี, 2557)

เศรษฐกิจพอเพียง คือ วิธิดำเนินการเลี้ยงชีวิตแบบรู้จักพอ ด้วยการพยามผลิตสินค้าขึ้นมาเองให้พอเพียงสำหรับคนในครอบครัวกินและใช้ หากผลิตได้เหลือกินเหลือใช้จึงขายหากผลิตได้ไม่พอก็ต้องซื้อบ้างมิได้มุ่งผลิตเพื่อขายอย่างเดียว โดยไม่นำมาบริโภควัย นอกจากนั้นการผลิต และการบริโภคต้องอยู่ในหลักของความดี รู้จักพอในการผลิตและการบริโภค และกล่าวถึงลักษณะของการบริหารจัดการเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนว่ามีลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. ต้องพึ่งตนเองให้มากที่สุด คือ ทำเอง กินเอง ใช้เอง
2. ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดผลคุ้มค่าที่สุด
3. ไม่ผลิตและบริโภคเกินกำลัง แสวงหาความพอเหมาะพอดีได้ดุลยภาพ
4. ต่างมีส่วนร่วมช่วยเหลือกันและกัน ไม่ต่างคนต่างอยู่ (บุญเสริม บุญเจริญผล, 2558)

สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน การพึ่งตนเอง การเสริมสร้างคุณภาพคนให้มีทั้งความรู้และคุณธรรมควบคู่กัน สังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการประยุกต์ใช้ในชุมชน มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ชี้นำแนวทางการปฏิบัติตน การดำรงชีวิตและการปฏิบัติงานของประชาชนและชุมชน เป็นระบบ มีขั้นตอนและ

ไม่ได้เจาะจงในกลุ่มเกษตรกรหรือเฉพาะด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงประชาชนและชุมชนทุกชุมชนทั้งในภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมนำไปประยุกต์ใช้ได้ทุกชุมชนตลอดเวลา

การขับเคลื่อนสู่ชุมชนคุณธรรม

ความหมายชุมชนคุณธรรม ชุมชนคุณธรรม หมายถึง ชุมชนที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการตามพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 และแก้ไขฉบับที่ 12 หรือเป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกันโดยธรรมชาติ มีระบบความสัมพันธ์ที่เป็นและไม่เป็นทางการ ไม่มีการบังคับบัญชา มีวัฒนธรรมที่เหมือนหรือแตกต่างกันหลายอย่าง อาจมีบทบาทภารกิจในการทำกิจกรรมเฉพาะด้านตามความสนใจและประโยชน์เฉพาะกลุ่ม การประเมินผล การพัฒนาชุมชนคุณธรรม จึงมีความละเอียดอ่อนต้องคำนึงถึงบริบทที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม การเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบจำเป็นต้องมีตัวชี้วัดที่เป็นพฤติกรรมบ่งชี้ในเชิงประจักษ์ในลักษณะที่เป็นมาตรฐานกลาง ของชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ซึ่งในแต่ละพื้นที่จำเป็นต้องมีมาตรฐานกลางเดียวกันที่สามารถนำมาประเมินชุมชนต่าง ๆ ได้ทั้งหมด เพื่อให้เป็นที่ยอมรับจากบุคคลทั่วไปว่าชุมชนนั้นเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบที่แท้จริง

ชุมชนคุณธรรมแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ ระดับที่ 1 ชุมชนส่งเสริมคุณธรรม หมายถึง ชุมชนที่ผู้นำและคนในชุมชนได้ร่วมกันส่งเสริม คุณธรรมในชุมชน โดยมีการร่วมกันประกาศเจตนารมณ์และกำหนดเป้าหมายปัญหาที่อยากแก้ ความดีที่อยากทำ รวมทั้งร่วมกันจัดทำแผนส่งเสริมคุณธรรมของชุมชน ระดับที่ 2 ชุมชนพัฒนาคุณธรรม หมายถึง ชุมชนที่พัฒนาจากระดับส่งเสริมคุณธรรม มีการดำเนินงานตามแผนอย่างได้มาตรฐาน จนประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง และมีการปรับปรุง หรือพัฒนาการดำเนินงาน รวมทั้งส่งเสริมให้มีการยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคลที่มีคุณธรรมหรือทำความดี ระดับที่ 3 ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ หมายถึง ชุมชนที่พัฒนาจากระดับพัฒนาคุณธรรม จนประสบผลสำเร็จ ทำให้คนในชุมชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ชุมชนมีสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และมีการรวบรวมจัดทำองค์ความรู้จากผลสำเร็จการดำเนินงาน รวมทั้งสามารถเผยแพร่ ถ่ายทอดหรือเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนอื่น เกณฑ์การประเมินชุมชนคุณธรรม แบ่งการประเมินออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การประเมินผลลัพธ์จากพฤติกรรมของคนในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงเป็นเป้าหมายของความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบที่พิสูจน์ได้และมองเห็นได้อย่างเด่นชัดและสามารถอธิบาย “คุณลักษณะของชุมชนคุณธรรมต้นแบบ” ได้อย่างชัดเจน 2) การประเมินกระบวนการพัฒนาชุมชนคุณธรรม เป็นกระบวนการที่เป็นฐานให้เกิดพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงของคนในชุมชน โดยเน้นพื้นที่เป็นฐานในการประเมิน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเกิดจากการบูรณาการ การทำงานในทุกภาคส่วนของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับภาคีเครือข่าย ในภาคประชาสังคมในพื้นที่ อันเป็นกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาชุมชนคุณธรรมในมิติที่หลากหลาย เพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ที่มีการพัฒนาในทุกด้านโดยเฉพาะการเติมเต็มในด้านศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมที่ดีงามของชาติ ทั้งนี้ เพื่อให้คนในชุมชนมีชีวิตที่ดีขึ้น และมีความสุขอย่างยั่งยืน

สถานที่พอสอนสู่ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ

สถานที่พอสอนสู่ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ชุมชนคุณธรรมจะต้อง ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ 1) การประเมินผลลัพธ์จากพฤติกรรมของคนในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงเป็นเป้าหมายของความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบที่พิสูจน์ได้และมองเห็นได้อย่างเด่นชัด 2) กระบวนการพัฒนาชุมชนคุณธรรม เป็นกระบวนการที่เป็นฐานให้เกิดพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงของคนในชุมชน ได้แก่

1. ชุมชนมีผู้นำและคนในชุมชนเห็นพ้องร่วมกันประกาศข้อตกลง (ธรรมนูญ เจตนารมณ์) สร้างการรับรู้และยอมรับจากทุกคนในชุมชน ที่จะพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรม มีจิตอาสา มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด อยากเห็นชุมชนเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดี ยินดีเสียสละเวลาเพื่อเข้าร่วมศึกษาเรียนรู้

2. ชุมชนร่วมกันกำหนดเป้าหมาย ระดมความคิด “ปัญหาที่อยากแก้” จำนวน 3 - 5 เรื่อง เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความยากจน ปัญหาทางสังคม ปัญหาการทะเลาะวิวาท การเล่นเกมพนัน การลักขโมย การมีหนี้สิน รายได้ไม่เพียงพอ การเก็บออมเงิน การทำบัญชีครัวเรือน การจัดการกับขยะ การจัดการกับน้ำเน่า ฯลฯ และร่วมกันกำหนดเป้าหมายใน “ความดีที่อยากทำ” จำนวน 3 - 5 เรื่อง เช่น การเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การปฏิบัติตามคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา หรือคุณธรรมอื่น ๆ ลด ละ เลิกอบายมุข เป็นต้น

3. ชุมชนร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนเกี่ยวกับปัญหาที่อยากแก้ และความดีที่อยากทำ ซึ่งเป็นความต้องการของคนในชุมชนเพื่อประโยชน์สุขของชุมชน (การระดมจากข้างใน) ร่วมกันกำหนดคุณธรรมหลัก

4. แปลงคุณธรรมหลักเป็นแนวปฏิบัติ ความสำเร็จของชุมชนตามแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมโดยชุมชน มีการจัดกิจกรรมแก้ไขปัญหของชุมชน และมีการส่งเสริมการทำความดีเทิดทูนสถาบัน ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ และปฏิบัติตามคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา หรืออื่น ๆ ตามที่ระบุไว้ในแผนฯ จากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและได้รับการสนับสนุนทรัพยากรและหรือเงินทุนจากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ทำให้คนในชุมชนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ไม่มีการทะเลาะวิวาท ไม่ลักขโมย ไม่เล่นเกมพนัน มีการเก็บออมเงิน มีรายได้เพิ่ม เป็นต้น

5. ลงมือปฏิบัติทั้งชุมชน และชุมชนมีการติดตามประเมินผลสำเร็จเพื่อทบทวนปรับปรุงแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนให้มีคุณภาพและบรรลุผล

6. ประเมินผล ชุมชนมีการประกาศยกย่องเชิดชูบุคคล ผู้ทำความดีและหรือบุคคลผู้มีคุณธรรม ในชุมชน และหรือบุคคลอื่นที่ทำความดีให้กับชุมชน (ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560)

สรุปได้ว่า ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ประกอบด้วย ชุมชนมีผู้นำและคนในชุมชนเห็นพ้องร่วมกันประกาศข้อตกลง (ธรรมนูญ เจตนารมณ์) สร้างการรับรู้และยอมรับจากทุกคนในชุมชน ชุมชนร่วมกันกำหนดเป้าหมาย ระดมความคิด ปัญหาที่อยากแก้ ชุมชนร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนเกี่ยวกับปัญหาที่อยากแก้ แปลงคุณธรรมหลักเป็นแนวปฏิบัติ ลงมือปฏิบัติทั้งชุมชน ประเมินผล

สรุป

ชุมชนคุณธรรม เป็นชุมชนที่มีผู้นำและคนในชุมชน ประกาศเจตนารมณ์ร่วมกัน ที่จะพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรม โดยยึดมั่น ในหลักธรรมทางศาสนา ศีล 5 หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นต้น หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน การพึ่งตนเอง การเสริมสร้างคุณภาพคน ให้มีทั้งความรู้และคุณธรรมควบคู่กัน สังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการประยุกต์ใช้ในชุมชน มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชการที่ 9 “การจะเป็นเสือนั้น ไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้ก็เคยบอกว่าความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้แต่ขายในที่ที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก” ซึ่งแนะแนวทางการปฏิบัติตน การดำรงชีวิตและการปฏิบัติงานของประชาชนและชุมชน เป็นระบบวิถีวัฒนธรรมไทย และคุณธรรม 5 ประการ ประกอบด้วย 1) พอเพียง หมายถึง คนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง มีเหตุผล ใช้ความรู้ในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ มีความพอประมาณ พอดี ไม่เบียดเบียนตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมให้เดือดร้อนเสียหาย ไม่ประมาท สร้างภูมิคุ้มกันที่ดี รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง 2) วินัย หมายถึง คนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ยึดมั่นและรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ทั้งวินัยต่อตนเองในการผลักดัน

ชีวิตให้ก้าวหน้า วินัยต่อองค์กร สังคม ปฏิบัติตามจริยธรรม จรรยาบรรณ และเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง

3) สุจริต หมายถึง คนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ มีความซื่อตรง ซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่น ยืนหลักในการรักษาความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมทั้งปวง นอกจากตนเองจะเป็นคนซื่อตรงแล้ว ต้องกล้าปฏิเสธการกระทำที่ไม่ซื่อตรง ไม่ซื่อสัตย์ของบุคคลอื่นที่จะทำให้ส่วนรวมเกิดความเสียหาย

4) จิตอาสา หมายถึง คนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นผู้ที่ใส่ใจต่อสังคมสาธารณะ และอาสาลงมือทำอย่างใดอย่างหนึ่งอันมิใช่หน้าที่ของตนเอง ด้วยความรัก ความสามัคคี เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ของสังคม ของประเทศชาติ โดยมีได้หวังผลตอบแทน ทำความดีเพื่อ ความดี เอื้ออาทรต่อคนร่วมสังคม ทำอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

5) กตัญญูรู้คุณ หมายถึง คนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ แสดงออกถึงการรู้คุณค่าของบรรพชน บุพการี ประเทศชาติบ้านเมือง และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ลงมือปฏิบัติต่อบุคคลและสิ่งเหล่านั้นในเชิงบวก สร้างให้เกิดเป็นต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันในทุกเพศ วัย ศาสนา อาชีพ และสภาพแวดล้อมที่ดีงาม

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2565). แนวทางส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนสำหรับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: บางกอกบล็อก.
- เกษม วัฒนชัย. (2559). การเรียนรู้ที่แท้และพอเพียง: แล้วเราจะเอาหลักไหนไปสู่ชีวิต. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2560). วัฒนธรรมทางการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- บุญเสริม บุญเจริญผล. (2558). แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารวิชาการเศรษฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกริก, 2(4), 13-24.
- ประเวศ วะสี. (2557). เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน.
- ปรียานุช พิบูลสรารุณ. (2556). เศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้ด้านการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. (2556). ประชาคมตำบล: หมายเหตุจากนักคิด สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ยุ่งจรรย์ อุปเสน. (2557). การสร้างเป้าหมายตัวชี้วัดความสุขชุมชน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิหัวใจอาสา.
- ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ. (2560). ชุมชนคุณธรรม. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้ง พับลิชชิ่ง จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2560-2570). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ประสานงานกลาง การดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
- สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (2566). โครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบ. สุราษฎร์ธานี: ฝ่ายประชาสัมพันธ์องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. (2550). แนวทางปฏิบัติ 7 ขั้น สู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง: จากแนวปฏิบัติสู่แนวคิดทาง ทฤษฎี ของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิวิธีสุข.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2554). การทรงงานพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อาซัว เตาลานนท์. (2550). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง Road to Sustainable Economy. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เม็ดทรายพรินต์ติ้ง.